

YAMYAMLIĞIN TARİHİ VE VAN'DA İNSAN YİYEN BİR TOPLULUK: MİROVHARLAR

HISTORY OF CANNIBALISM AND A CANNIBAL SOCIETY IN VAN: MIROVHARS

İrfan POLAT*

ÖZ: Arkeolojik bulgulardan elde edilen bilgilere göre yamyamlık, insanlık için oldukça eski ve köklü beslenme biçimlerinden biridir. Kendi içinde türlerine ayrılan yamyamlık, bilindiği gibi zorunlu, ritüele, tedaviye veya lezzete bağlı olmak üzere temel nedenlerden ötürü gerçekleştirilir. Tarihin birçok döneminde, insanların kendi grupları içinde veya dışındaki insanların etyle beslendikleri bilimsel bulgularla ortaya konulmuştur. Van'ın güneybatısında bulunan Çatak ilçesi, şehir merkezine 81 km uzaklıktadır. İlçeye bağlı mahallelerden bugünkü bilinen adıyla Bahçıvan, eski adıyla Mirovharan, Çatak ilçe merkezine 5 km mesafede bulunmaktadır ve mahalle, diğer köylerden Çataksuyu Çayı ile ayrılmaktadır. Köyde, tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, insan yiyen bir topluluğun yaşadığı rivayet edilmekte ve söz konusu toplulukla ilgili birkaç anlatı bulunmaktadır. Öte yandan yörede, topluluğun yaşadığı düşünülen birtakım taş yapılar da varlığını korumaktadır. Bu çalışmanın amacı, dünyada yamyamlığın tarihini teferruatlı bir biçimde ortaya koymak, yamyamlığın tespitiyle alakalı bilimsel verileri bir araya getirmek ve Mirovharan adlı toplulukla ilgili derlenen metinleri sunmak, böylelikle anlatılan efsaneler ile tarihsel bulgular arasında bir karşılaştırma yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yamyamlık, Mirovharan, insan yeme, efsane, sözlü tarih.

ABSTRACT: According to archaeological findings, cannibalism is one of the ancient and deep-rooted diets. Cannibalism which classified according to the way of perform based on obligatory diet, ritual and treatment, It's put forward with scientific datas that cannibalism of people in their own society or others. Çatak, which is located in the southwest of Van and 81 km away from city center. Bahçıvan Village, with its old name Mirovharan, is 5 km away from Çatak county and separated from other villages with Çataksuyu stream. In the village, without an exact date, existence of a cannibal society is narrated and legends are told about them. On the other hand there are stone buildings which is thought to be owned by cannibals. This study aims to handle the history of cannibalism and determination of cannibalism in detail and legends about Mirovxharan complied from the region. Thus history will be compared with legends.

Keywords: Cannibalism, Mirovharan, eating human-flesh, legend, oral history.

* Dr. - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı / Van - irfanpolat@yyu.edu.tr

This article was checked by Turnitin.

Yamyamlığın Tanımı ve Tarihi

Modern İngilizcenin Kısa Etimolojik Sözlüğü'nde, Partridge, İngilizcedeki *cannibal* sözcüğünün Karayip adalarından geldiğini, çünkü bu adada yaşayanların anthropophagous, yani insan yiyen bir tür olduğunu belirtmiştir. Buna göre, Kristof Kolomb, sözcüğün *caniba*, *calina*, *galibi* (güçlü adam) formlarını duymuş ve daha sonra bu sözcük, *canibal*, *caribal* ve son olarak da *cannibal* biçimini almıştır (Partridge, 2006: 404). Türkçede yamyam sözcüğünün etimolojisine Hasan Eren (1999)'de rastlanmazken, Eyüboğlu'nun verdiği bilgiye göre bu sözcük, Türkçeye yakın bir dönemde girmiştir ve Batı dillerinde yamyam sözcüğüne kök olabilecek herhangi bir sözcük yoktur (Eyüboğlu, 1988: 725). Son dönem ünlü seyyahlarından Muhammed Mihrî'nin belirttiğine göre yamyam sözcüğü, *Niam-niam*'dan türemiştir ve kökeni itibarıyla Dinka diline aittir (Muhammed Mihrî, 2016: 186). Bierce'in belirttiğine göre yamyamlık, belirli lezzetleri içeren ve domuz-öncesi dönemin beslenme alışkanlıklarına bağlı kalan bir diyet biçimidir (Bierce, 1911: 44). Beth A. Conklin'in yayınladığı *Tüketen Yas: Bir Amazon Toplumunda Şefkatli Yamyamlık (Consuming Grief: Compassionate Cannibalism In an Amazonian Society)* adlı eserde yamyamlık, birinin düşmanını ya da herhangi bir insanı yiyerek onu aşağılaması, ona hükmetmesi amacıyla gerçekleştirilen en eski ve ırkçı bir siyaset aracıdır (Comklin, 2001: 3).

Rus paleontolojist I. A. Efremov'un ortaya attığı *taphonomi*, organizmaların nasıl fosilleştiğini araştıran bir bilim dalıdır. Buna göre insanların, hayvanların, fiziksel yaralanmaların ve kimyasalların kemiklere verdiği hasarlar tespit edilebilmektedir. Christy ve Jacqueline Turner'ın belirttiklerine göre, insanın kemiğe verebileceği hasar, üç şekilde gerçekleşmektedir: Kırılma, kesilme ve yanma. Hasar tespit çalışmalarında, bilhassa insan müdahalesinin daha muhtemel olduğu durumlarda, kemikte birden fazla kırılma görülür. Tarih öncesi kemik kesimleri, belirgindir ve birkaç spesifik özellikle rahatlıkla tespit edilebilir: Taş bir aletin sebep olduğu kesikler genellikle "v" şeklindedir; keşiğe sebep olan aletin muntazam bir yüzeye sahip olmaması nedeniyle, 20 birim büyüteç altında çizikler görülebilir. Şayet yamyamlık, kemik keşiği yerine yakılmış bir kemik vasıtasıyla tespit ediliyorsa, kemiğin mevcut durumu, yanma işleminin hangi gerekçe ile yapıldığı hakkında bilgi verir (ölü yakma, pişirme veya gelişigüzel) (Turner & Turner, 1999: 53).

Antropologlara göre yamyamlığın gerçek ve bulgulara dayanan örneklerine Avustralya'da Aborjinler; Afrika'da Ashantiler; Meksika'da Aztekler; Yeni Zelanda'da Maoriler; Kuzey Amerika'da Huronlar ve Iroquoisler; Balkanlarda Uskoklar; Brezilya'da Tupinamba'lar ve Papua Yeni Gine'de Foréler arasında rastlanmıştır (Herrmann, 2019: 7). Avramescu'ya göre uç şartlar; açlık, öfke ve dinsel coşku altında gerçekleştirilen yamyamlık, Ortaçağ ve erken-modern dönem

kaynaklarına göre insan-hayvan arası melez ırklar tarafından gerçekleştirilmiştir (Avramescu, 2003: 79).

Dünyada yamyamlığa ilişkin ilk tartışmalar 1866'da Hollanda'da başlamış ve daha sonra 1920'lerde İtalya'da sağ gözünün üstünde boşluk bulunan bir cesedin bulunmasıyla devam etmiştir. Bulunan bedende meydana gelen yaranın, ilkin beyni yemek için açıldığı düşünülmüş; daha sonra yapılan araştırmalarda bu yaraya bir sırtlanın sebep olduğuna kanaat getirilmiştir. Fakat yamyamlığa ilişkin ilk ve en kesin kanıt, Hollanda'nın bilinen soy atalarından *homo antecessor*'un (öncü adam) keşfi olmuştur. Bu türe ait ilk fosiller 1980'li yıllarda İspanya'nın kuzeyindeki Atapuerca bölgesinde bulunmuştur (Schutt, 2017a: 72; 75).

Garry Hogg'un diğer araştırmacılarla aynı kanaatte olarak belirttiği gibi, tarih-öncesi insanın yamyamlık yaptığıyla ilgili bulgu sayısı bir hayli fazladır. 1927'de Pekin'e 65 km uzaklıkta bulunan Choukoutien'de *Pithecanthropus erectus* yani çoktan keşfedilen Java-Adamı'na ait bir diş bulmuştur. Daha sonraki kazılarda bulunan kırktan fazla diş ve kemikle de birlikte ilkel insanın pişirme alışkanlıklarına bir ışık tutmuş ve buna göre de insanların kemiklerinin kasten kırıldığı; beyinlerinin çıkarılıp pişirildiği tespit edilmiştir. Üstelik Pekin'de bulunan *Pekin-adamı* da, tıpkı Java-Adamı gibi 500.000 yıl önce yaşamıştır (Hogg, 1990: 13;14).

Herrmann'ın izahına göre yamyamlık, *iç-yamyamlık* (endo-cannibalism) ve *dış-yamyamlık* (exo-cannibalism) olarak iki başlık altında değerlendirilir. İç-yamyamlık, bir grubun kendi üyelerini tüketmesini karşılarken, dış-yamyamlık ise düşmanların veya grup/topluluk dışında kalanların etini yemek anlamına gelir (Herrmann, 2019: 5). Jeffrey P. Blick ise yamyamlığın türlerini şu şekilde sınıflandırmıştır:

I. Hayatta Kalma Yamyamlığı: İnsan etini veya uzuvlarını kötü durumlarda, stresli koşullarda hayatta kalan son kişi olarak yemek.

A. Kıtık; B. Zorunluluk veya Acil Durum; C. Gemi Enkazı; D. Kuşatma/Savaş

II. Ritüel Yamyamlık: İnsan etini veya uzuvlarını törensel veya dinsel bağlamda tekrar tekrar yemek.

A. Tören; B. Ceset/Cenaze; C. Büyüsel; D. Doğurganlık; E. Aşırı Dindarlık; F. Geleneksel

III. Harp Yamyamlığı: Özellikle yemek için esir edilen kurbanların etini veya uzuvlarını, yamyamlık amaçlar, intikam cezalandırma yahut rekabetin bir neticesi olarak yemek.

A. İntikam; B. Cezalandırma; C. Rekabet

IV. Diyet Yamyamlığı: İnsan etini veya uzuvlarını tadı için yemek.

A. Tercihe Dayalı; B. Lezzete Dayalı; C. Perhize Dayalı; D. Oburluğa Dayalı; E. Beslenmeye Dayalı

V. Sembolik Yamyamlık: İnsan etini veya uzuvlarını gerçekte veya ikame ile işlevsel, simgesel amaçlar veya bireyin/gurubun psikolojik tanımlarını gerçekleştirmek amacıyla yeme.

A. Mitik bir karakterin eylemlerinin tekrarı olarak yamyamlık.; B. Bireylerin sosyalleşmesinde kötülüğün sembolü olarak yamyamlık.; C. Kişiliğin kültürel inşası olarak yamyamlık (Blick, 1988: 2-4).

Travis-Henikoff ve Noble'in üzerinde sıklıkla durdukları gibi, tedavi (iatrik) yamyamlığından da bahsetmek gerekir. Noble'a göre oldukça karmaşık ve uzun bir tarihi geçmişe sahip olan tedavi yamyamlığı, mumyalanmış cesetlerin satın alımı veya bizzat yenilmek/kullanılmak için temini ile gerçekleştirilir. Noble'ın tespitine göre XVIII. asırdan evvel birkaç yüzyıl boyunca Avrupa'daki ticaret merkezleri aracılığıyla Ortadoğu'dan ısmarlanmak suretiyle mumyalar getirilmekteydi. Mumyalardan bazı parçaların, -vücut canlıyken- çıkarılması istenir ve çıkarılan parçalar da kullanılırdı. Buna göre saç, tırnak, tükürük, kulak kiri, ter, süt, adet kanı, rahim (doğum sonrası), idrar, dışkı, meni, mesane taşları ve çoğunlukla epilepsiye iyi gelmesi için sıcak ve taze içilen kan, pek çok tedavide işe yararmaktaydı. Bilhassa Dr. Robert James'in kaleme aldığı *Pharmacopoeia Universalis or A New English Disoensatory* adlı eserde, insan iskeletinin, teninin, yağının, kemiklerinin, kalbinin, iliklerinin ve kafatasının dahi hangi tedavilerde kullanıldığı belirtilmiştir (Noble, 2011: 1-16; 21-22; bk. James, 1747).

Ele alınması gereken son yamyamlık çeşidi ise öz-yamyamlık olarak Türkçeye aktarılabilir olan *autophagy* (self-cannibalism)'dir. . Ben-Nun (2014), öz-yamyamlığı, şizofreni, frengi, sadist katillik gibi mental bir rahatsızlık olarak ele alarak, öz-yamyamlık vakalarının birçoğunun birtakım psikozlar neticesinde vuku bulduğunu belirtir (Ben-Nun, 2014: 87). Monasterio ve Prince'in belirttiklerine göre öz-yamyamlık ilk defa 2001 yılında bir adamın gönüllü olarak kendi penisini yemesiyle ortaya çıkmıştır (bk. Monasterio ve Prince, 2011: 1).

Yukarıda ele alınan bilgiler ve incelenen metinlerden yola çıkılarak, yamyamlığın tasnifi, ortaya çıkma biçimine göre, şu şekilde yapılabilir: 1. Hayatta Kalma, 2. Ritüelistik, 3. Harp, 4. Diyet/Gastronomik, 5. Sembolik, 6. Tedavi, 7. Öz, 8. Farkında Olmadan.¹

Chirsty ve Jacqueline Turner'ın tespitlerine göre yamyamlığın asgari taphonomik şartları şu şekildedir:

1. Toprağın katmanlarında ve kemik kalitesinde, kısa dönem tortular ayrılmış halde bulunmalıdır. Çölde veya platoda yapılan gömü işlerinde

¹ Bilhassa Türkiye sahasında derlenen masal ve efsanelerde, masal yahut efsane kahramanına farkında olmadan bir insanın etinin yedirildiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, "farkında olmadan yamyamlık" da bu minvalde bir yamyamlık türü olarak literatüre eklenmelidir. bk.: (Polat, 2020).

hava şartlarından ve hayvan saldırılarından korumak için gömme işlemi hızlıca yapılır.

2. Kemik durumu iyi yahut mükemmel olmalıdır. Değişikliğe uğramamış cenaze törenlerinde kemik durumu oldukça kötüdür. Nitekim yamyamlıkta yumuşak dokunun çürüme evresi yoktur.

3. Toplamda kemik ve kemik parçaların buluntuları 400 ila 3.500 arasında değişmelidir. Yamyamlık vakalarında bulunan kemikler yerine konulduğunda birçok kemiğin eksik olduğu tespit edilir.

4. Bedenin bütünü ya da bazı kısımları parçalanmış olur.

5. Omurga genellikle eksiktir.

6. Kesme ve kırma işlemlerinden sonra yakma, yamyamlık vakalarının %2 ila %35'inde görülür.

7. Kesme ve yüzme işlemlerinin izleri vücudun tamamında ya da ilgili bölgenin %1'i ila %5'i arasında iz bırakır (özellikle kas dokusu ve kafa derisi yüzülürken).

8. Hayvan kemirme ve çiğnemeleri, bütün unsurlardan yalnızca %5'inde görülür. Hatta kimi kemirmeler insanlar ve köpekleri tarafından yapılmış olabilir.

9. Vücut ve kemik yerleştirmelerinde zarar verme dizisinin şu şekilde olduğu saptanmıştır: 1. Kesme, 2. kırma, 3. yakma, bazı durumlarda ise kemirme.

10. Pseudo-aletler² ya da kazaların kemiğe etkileri 10.000'in üzerinde parçada bir rastlanır bir durumdur.

11. İnsan ya da atalarındaki yamyamlık vakalarında kemiklerin %95'inde ölüm öncesi kırılma; %20'sinde yanma; %3'ünde kesik izleri ve %2'sinde muhtemel çiğneme ve kemirme izleri görülür. (Turner ve Turner, 1990: 135)

Frazer'ın belirttiğine göre ise, Avustralya'da yaşayan Kamilaroiler, cesaretini kazanmak için cesur insanın kalbini ve ciğerini yerler. Filipin'de İtalonelar, öldürdükleri düşmanların cesaretleri için kanlarını içer; başlarının arkasından ve bağırsaklarından bir kısmını çiğ çiğ yerler. Yine aynı yörede Efulao'lar, aynı nedenle düşmanlarının beynini emerler. Zulu'lar ise düşmanlarının alnının ortasını ve kaşını yerler. Böylelikle de düşmanlarına gözlerini kırpmadan bakabileceklerine inanırlar. Yeni Zelanda'da bir savaşçı bir başkanı öldürdüğünde gözlerini çıkarır ve onları yutar (Frazer, 2012: 89). Örneğin Uganda Protektorası'nda yaşayan Bagesu yerlileri, aralarından yeni ölenleri onurlandırmak amacıyla yamyamlık içeren ziyafetler düzenlerler. Bu ziyafetlerde de kabileden ölenlerin cesetleri yenilir (Hogg, 1990: 18). Mircea Eliade, Volhard'tan da istifade ederek, dinsel yamyamlığı şu şekilde temellendirerek izah eder: *Yamyam*,

² Doğal süreçlerin kemiklerde bir değişiklik meydana getirmesiyle, kemiklerin bir alet gibi görünmesi.

dünyadaki sorumluluğu üstlenir, yamyamlık 'ilkel' insanın 'doğal' bir davranışı değil, yaşama yönelik dinsel bir bakışa dayandırılmış kültürel bir tavidir. Bitki dünyasının hayatta kalabilmesi için insan öldürmek ve öldürülmek zorundadır; ayrıca cinselliği en uç noktalara kadar sırtlanmalıdır: orji. (Eliade, 2017: 94) Christy ve Jacqueline Turner'a göre, Amerika'nın güneybatısında sürdürülmekte olan yamyamlık, M.S. 900 yılından beri devam etmektedir ve kökeni Meksika'ya dayanmaktadır. (Turner ve Turner, 1999: 13).

Halk anlatıları her ne kadar yamyamlığı olağan yahut olağanüstü kişilerce gerçekleştirilen bir eylem olarak ele alsa da, yamyamlığın halk anlatılarında tespitini yukarıda aktarılan bilgilere göre tespit etmek değildir. Öte yandan, anlatılar, bu hususta oldukça açıktır. Bir başka deyişle, insanüstü bir varlığın yahut herhangi bir insanın yamyamlık yapıp yapmadığı metin içinde doğrudan ve dolaylı anlatıma gitmeden açıkça ifade edilir. Bu nedenle söz konusu sınıflandırmayı anlatı dünyasına uyarlamak mümkün değildir.

2. Van'da İnsan Yiyen Kadim Bir Topluluk: Mirovharlar

Van'ın güneybatısında bulunan Çatak ilçesi, şehir merkezine 81 km uzaktadır. İlçeden yaklaşık 25 km uzaklıktaki Sözveren Köyü'nün (eski adıyla Sarnüsan veya Sarnos) mahallelerinden biri de halk arasında *Mirovharan Köyü* olarak bilinen Bahçıvan Mahallesi'dir (Taşaltı Mezrası). Bahçıvan Mahallesi, günümüzde civardaki yerleşim birimleri tarafından da "İnsan Yiyen Köyü" olarak bilinmektedir.

Muhammed Mihrî'nin Sudan'da kaydettiği yamyam topluluğu *kabile-i vahşiye-i merdüm hârâ* olarak adlandırması gibi, yöre halkının (kimi anlatılarda 1000 yıldan fazla, kimi anlatılara göre ise 100 yıl önce) bu yerleşim biriminde, insan yiyen bir topluluğun yaşadığına inanmakta ve bu topluluk hakkında birkaç efsane anlatmaktadır. (Muhammed Mihrî, 2016: 185) Tespit edilen anlatılarda *har* (tekil), *haran* (çoğul) olarak geçen sözcük, Farsçada "yemek, içmek" anlamlarına gelen *hörden* "خوردن" sözcüğünden gelmektedir (Etik, 1968: 168). Benzer bir biçimde "insan" anlamında kullanılan *mirov* sözcüğü de (مرو) Farsça *merdüm* "insan, halk, ahali" (مردوم) sözcüğünden (Etik, 1968: 384) (م ve د) harfleri atılarak oluşturulmuş bir kelimedir.

Yörede kaydedilen yamyamlık efsanelerinden birine göre, bu topluluk 1000-1500 yıl kadar önce, bugünkü Çataksuyu Çayı'nın karşı tarafında, dağlık kesimlerde ve çaya yakın yerlerde yaşamışlardır. Görünüşleri itibarıyla herhangi bir olağanüstülük sergilemeyen bu topluluğa ait çeşitli kalıntıların da bulunduğu dikkati çekmektedir. Kalıntılar, yerleşim birimlerine ait olup tamamıyla taş yapılardan müteşekkildir. Bahçıvan Köyü'nde insan yiyenlere ait olduğu söylenen kırktan fazla yapı bulunmaktadır. Sözlü kaynaklara göre insan yiyen topluluğun yaşadığı dönemde *Mirovharan Köyü*'nün hane sayısı altmıştı. Mirovharlar Müslüman olmadıkları gibi, herhangi bir semavi dine de

mensup değillerdi (KK-1, KK-5). Yörede kaydedilen diğer efsane metinlerine göre ise bu topluluk 100-120 yıl kadar önce bölgede yaşamış; duyulmaları neticesinde öldürülerek veya göç ettirilerek ortadan kaldırılmıştır. Yakılan bu yerleşim birimi mensuplarının bir kısmı öldürülmüş, bir kısmı da Van ve İstanbul'a göç etmiştir (KK-9).

Geçmişten günümüze çocukları korkutmak için anlatılan, pratiklere ve yasaklara da yansıyan bu efsaneler, tandirevi oturmaları geleneğinin sürdüğü dönemlerde de gençler arasında anlatılırdı. Bahçıvan Köyü'nde ve köye 7 km mesafede bulunan Karşıyaka Köyü'nde derlenen bilgilere göre, yamyam topluluğu bizzat gören veya onlarla tanışan olmamış; anlatılar ve çeşitli pratikler nesilden nesle aktarıla gelmiştir (KK-2). Hamur işlerinde su ve süt yerine insan kullanan bu topluluk, beş asır kadar önce Van'dan Musul'a doğru göç etmişlerdir (KK-8). Mirovhar olarak bilinen yamyam topluluğun ortadan kalkmasıyla ilgili anlatımlar bununla da sınırlı değildir. Aktarılabilecek efsanede de görüldüğü gibi, bu topluluğun yamyam olduğunun ortaya çıkmasından sonra civar köylerin toplanarak onları öldürdüğü de anlatılmaktadır. Efsanelerle de bağlantılı olarak yakın zamana kadar köye bir gelin geldiğinde mutfak işlerine bir müddet karışmaz; kadın, eve, eşine ve hane halkına alıştıktan sonra birtakım ev işlerine dâhil olur.

Karşıyaka Köyü ve Bahçıvan Mahallesi'ndeki anlatımlara göre, İnsan Yiyenler civar köylerde kaybolan çocukları, sürü otlatan çobanları ve yöreye gelen yabancıları avlamak suretiyle yerler. Diğer köylerle de kız alıp-veren köye, anlatıya göre zamanında Mestan adında bir gelin gelir. Bir gün çocuğu acıkan gelin, ona tandirevinden bir şeyler getirmek ister. Tandirda pişen yemeğin içinde çocuk el ve ayak bilekleri gören Mestan çocuğunu da alarak oradan uzaklaşır. Sofrada ayran aşu içen Mestan, çorbanın içinde çocuk parmağı görünce durumun farkına varır. Çocuğuyla beraber bugün Çataksuyu Çayı olarak bilinen çaya koşan kadın, çayı geçmeye çalışır. Bu sırada kaynanası ve yine yörede bir başka efsaneye konu olan *Pirka Mirovhar* "İnsan Yiyenlerin Nenesi", torununa seslenerek annesini ısırmasını ister. Kendisi de Bahçıvan Köyü doğumlu olan K1 ve eşi KK-3, çocuğun adının Heblu olduğunu belirtmişlerdir. Babaannesinin kendisine seslendiğini işiten Heblu, çayın ortasında annesinin kolunu ısırır ve onu durdurmak ister. Çocuğunu suya atan Mestan, bu suretle yamyam topluluktan kaçmış olur. Ayrıca Mestan'ın, Yezidilerden olduğu da kaydedilmiştir (KK-1-KK-8).

Kaydedilen bir diğer anlatıya göre ise, Heblu'nun babaannesi *Pirka Mirovhar* olarak anılır. K3'ün "cadı" olarak nitelendirdiği babaanne, bir anlatıma göre gelini Mestan'ı bulmak için Karşıyaka Köyü'ne gelir. Mestan'a, onu evine götürceğini, yaşanan her şeyin unutulması gerektiğini söyleyen nene, bir süre sonra gelinini ikna eder. Gelin, masallarda cadı, dev ve yamyam tiplerinin kandırılarak öldürülmesi gibi, neneyi banyo yaptırmak ister ve bu suretle kaynar suyla yakarak öldürür.

Aynı efsanenin bir başka varyantına göre *Pirka Mirovhar*, insan yiyenlerden ayrı tasavvur edilir. Buna göre köydeki kızları süsleme bahanesiyle ormana götüren kadın, onları öldürüp yer. Anlatıya göre kadının tehlikeli olduğunun farkına varan Karşıyakalı genç bir kız, 4 numaralı varyantta olduğu gibi neneyi kaynar suyla yakarak öldürür.

Heblu sözcüğüyle ilgili bu adın Asur ve Mısır metinlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Budge'ın kaydettiğine göre *hebiu* ve *heblu* sözcükleri, "ölüme meydan okuyan bir grup arkadaşı" anlamına gelir (Budge, 1920: 445). Maximilien de Lafayette'te ise *Heblu*'nun Asurcada kullanılan bir kelime olduğunu belirtmiş ancak sözcüğün manasıyla ilgili herhangi bir bilgi kaydetmemiştir (de Lafayette, 2014: 79). Tarihsel süreci itibariyle belirsizlikleri bulunan ve yalnızca efsanenin adlandırılması itibariyle yöresel özellikler gösteren İnsan Yiyenler topluluğunun etnik ve kültürel kimlikleri belirsizdir. Bu hususta, yörede yıkık bir vaziyette bulunan, İnsan Yiyenlerin içinde yaşadığı düşünülen yerleşim birimi kalıntıları, arkeologlar tarafından incelenmelidir.

Zaman içinde masallara ait unsurlarla da beslenen bu anlatılardan, 5 numaralı efsaneye göre yaşlı bir nene vahşi hayvanlar tarafından sürekli hakarete uğrar. Yalnız kalmamak maksadıyla gelini ve damadını yanına alan kadın, bir süre sonra yalnız kalınca ve yiyecek bir şeyi olmayınca insan eti yemeye başlar. Ayrıca anlatıda kadının evini bugünkü Çataksuyu Çayı kenarına taşıdığı da belirtilmiştir. Anlatılan bir diğer efsanede insan etiyle beslenen bir kadın, oğluna Karşıyaka Köyü'nden bir gelin alır. Oğlunun bu şekilde beslenip beslenmediği hususunda belirsiz olan anlatıya göre, gelin, kaynanasının insan eti kesip pişirdiğini görür. Torununu da yemek üzere isteyen kaynana, bu sebeple gelinin kaçmasına ve insan yiyenlerin duyulmasına sebep olur (KK-11). 6 numaralı efsane bu minvalde daha gerçekçi bir içerikle, söz konusu insanların göç ettirildiğini ve bu olayların yüzyıl önce yaşandığını içerir.

Bahçıvan Mahallesi'nde yaşadığı rivayet edilen insan yiyenlerle ilgili bir başka anlatım ise diğerlerinden farklı olarak söz konusu insanların görünüşüyle ilgili ilginç bilgiler içerir. Tıpkı olağanüstü varlıklarda olduğu gibi, bazı insan yiyenlerin de ayaklarının ters olduğu ve yüzlerinin insan yüzüne benzemediği belirtilir.³ Adını vermek istemeyen ve yörenin uğursuzluk getirdiğine inanan K12'nin anlatımında, insan yiyen tek kişidir ve yaşlı bir kadındır. Kocasını, oğlunu, gelinini ve torununu yiyen kadın, bir süre sonra yaşadığı köydeki iki çocuğu da kaçırap yer. En sonunda yeni doğmuş bir bebeği tandır evinde pişirirken yakalanır ve insanlar bu olaydan sonra yöreden göç etmeye başlarlar. Kaynak kişinin verdiği bilgiler doğrultusunda (bk. 9. anlatı) yörenin fiziki yapısı ile nüfus dağılımı mukayese edildiğinde elde edilen bulgular dikkat çekicidir. Nitekim İnsan Yiyenlerin yaşadığı söylenen bölge, çevre köylere ve mahallelere göre

³ Bilindiği gibi bu durum, başta Türkiye sahasında olmak üzere Türk dünyasında da cinlere izafe edilir (Polat, 2020).

oldukça verimli, sulak ve merkezi bir konumdadır. Ancak bu bölgede sürekli yaşayan hiç kimse yoktur.

3. İnsan Yiyele İlişkin Anlatmalar

Van/Çatak'a bağı Karşıyaka Köyü'nde ve Bahçivan Mahallesi'nde İnsan Yiyele topluluğına ilişkin dokuz efsane kaydedilmiştir. Kendi içinde varyantları bulunan bu anlatılar, tüm yöre halkı tarafından bilinmektedir. Kaynak kişilerin anlattıkları bilgiler, tarihi gerçekliklerle örtüştürülmeye çalışılmış ve bu minvale yörede bulunan yapılar, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olan arkeolog Sinan Kılıç'a gösterilmiştir. Kılıç, ekteki görsellerde de görüldüğü gibi, yerleşim birimindeki yapıların duvarlarının ayakta olduğuna binaen, bu yerleşim yerinin çok eski zamanlarda terk edilmediğini belirtmiştir. Ayrıca bir duvarda ahşap hatılın hâlâ durduğuna dikkat çeken Kılıç, Mirovharan Köyü olarak bilinen Bahçivan Mahallesi'ndeki bu yerleşim yerinin ihtimal olarak en geç I. Dünya Savaşı yıllarında terk edilmiş olabileceğini kaydetmiştir.

1. Mirovharan, insanı yiyele insanlar, yamyamlar demektir. Bu konunun olduğunu bizim büyüklerimiz anlattılar. Onlar da söylüyordu. Bir de orada Haveriler vardı. Haveri, saldırgan yabancılar, yabancı adamlar demektir.

Bizim bu tarafta, çayın o tarafında yaşayan yamyamlara bir kız vermişler. Onlar da insanlarmış ama canavarca yaşıyorlarmış. Gelinin adı Mestan'mış. O gelin bir yıl, iki yıl kalmış ve bir çocuk doğurmuş. Doğan oğlunun adını da Heblu koymuşlar. Oranın insanları da sürekli ava gidiyorlarmış. Keklik, tavşan, ayı, insan avlayıp getiriyorlarmış. Bir gün gelin de evin içinde dolaşıyormuş, tandır evinde kaynayan bir çömlek görmüş. Çömleğin içine ne yemek pişiyor diye bakmış. Bakmış çıkarmış ve ufak çocukların ayak bileklerini, aşık kemiklerini fark etmiş. Farkına varınca korkmuş, çocuğı varmış bir iki yaşında. Çocuğunu sırtına almış kaçmış. Onların köyüyle bizim köyü ayıran çayı geçmeye çalışmış. Daha önce onların yamyam olduğundan şüphe etmiş ama görünce kanaat getirmiş. Orada çaydan karşıya geçerken o yamyamlar "mirovharan" çocuğına hitap etmişler. Demişler ki:

- Eğer sen bizdensen anana saldır o çayı geçemesin. Eğer bizden değilsen def ol git.

Çocuk annesini ısırınca kadın da çocuğunu suya atmış gelmiş. Geliş o geliş. Meğer onların çocukları da saldırganmış. Babam da anlatıyordu, orada şimdi harabeler var. Tam yer seviyesinde insanların yaşamış olduğu yapılar var. Oranın insanları temelden farklı insanlarmış. Varlıksız, yamyam, saldırganlarmış. Ama onlardan sonra Ermeniler yerleşmiş oraya. Benim dediğim Ermeni döneminden de önce. Onlar kaybolan adamları, evinden uzak çocukları götürürlermiş. Burada öyle bir halk yaşamış.

Onlar oldukça fakir insanlarmış ama insan yemeye fakirlikten başlanamışlar. Sadece dışarıdan yabancıları avlayıp yerlermiş. (KK-1 ve KK-3)

2. Onların adetlerine göre, köy dışından bir gelin alınırca, uzun süre gelin mutfak işlerine karışmazmış. Bir gün bu gelinin çocuğu ağlamış, o da çocuğunun aç olduğunu düşünerek ona bir şeyler hazırlamaya gitmiş. Eskiden “gev” derlerdi, ekmeğin piştikten sonra konulan ağaç kaplar vardı. Gevi kaldırmış bir ekmeğin alması. Ekmeğin arasında bir çocuk parmağı ve ayak bileği bulmuş. Ondan sonra köyden kaçmaya karar vermiş.

Yalnızca insan etiyle beslenmezlermiş. Ava çıkarlar, hayvan avlarlar, o zamanlarda da çevre köylerden insanları da avlayıp yerlermiş. Ama kendi kendilerini yemezlermiş. (KK-8)

3. Pirka Mirovhar, genç kızları ve kadınları kandırıp “saçlarınızı ve yüzünüzü güzelleştireceğim” diyerek onları kandırmış. O zamanın şartlarına göre kızların yüzlerini ve saçlarını kille, kömürle ve toprakla süslermiş. Daha sonra onları kesip yermiş. Bunlar hicret zamanından evveldir, çok eskidir.

Pirka Mirovhar, çocuğunu suya atan gelinin kaynanasıymış. Bir süre sonra bizim köye (Karşıyaka) gelinini almaya gelmiş. Gelinini alıp bizim köyün ilerisinde bir mezra var oraya götürmüş. Gelin demiş ki:

- Tamam ben seninle geleceğim ama gitmeden bir banyo yapalım.

Büyükçe bir kazana su doldurduktan sonra suyu kaynatmış. Pirka Mirovhar’ın saçını taradıkça da dökülen saçlarını dikenli bir ağacın üstüne koymuş. Ondan sonra fokur fokur kaynayan suyu Pirka Mirovhar’ın başından aşağı döküp onu öldürmüş. (KK-3, KK-5, KK-7)

4. Pirka Mirovhar, bizim köyde yaşıyormuş. Cadı kadın da derler. Genç kızları ve kadınları “sizi süslerim, güzelleştiririm” diye kandırır ve ormana götürürmüş. Onları götürdükten sonra da öldürür, etlerini de pişirdikten sonra dönermiş. Yine bir gün köyden bir kızı ormanlık alana götürmüş. Pirka Mirovhar’ın kendisine zarar vereceğini anlayan kız, yıkama bahanesiyle üzerine kaynar su dökerek onu öldürmüş. (KK-6)

5. Zamanında birinde adı İnsan Yiyen olan bir köy varmış. Yaşlı bir kadın tek başına, köydeki tek eve yerleşmiş. Kurtlar ve tilkiler sürekli gelerek bu kadına hakaret etmişler. Kadın da tek kalmamak için gelini ve damadını yanına almış. Bir süre sonra damadı ve gelini tekrar geri dönmüşler. Kadın da evini suyun kenarına taşımış. Kadın, yiyeceği bir şey olmadığı için insan eti yemeye başlamış. (KK-10)

6. Zamanında Çataksuyu’nun karşısında bir köy varmış. Bu evde de yaşayan yaşlı bir kadınla oğlu varmış. Karşıyaka köyünden bir gelin almışlar. Gelin, bir süre sonra hamile kalmış. Meğer bu kadın (kaynana) insan eti yiyormuş (oğlunun yiyip yemediği belirsiz). Kadın, evine gelen insanlara da insan eti yedirirmiş. Daha sonra bu gelin bir gün mutfaka oğluna yemek almak üzere girmiş. Kaynanasının insan kestiğini ve tencerede çocuk pişirdiğini gören kadın korkmuş. Kaynanası ona “güzel oğlunu getir, onu da pişirip yiyelim” demiş. Bunu duyan kadın, oğlunu da alıp köyden kaçmış. Bir süre sonra hane halkı bunu fark etmiş ve onların peşine düşmüşler. Kadını

yakalayamayacaklarını anlayınca da çığlıklar atmışlar ve kendi kanlarından olan çocuğa seslenmişler:

- Torun, eğer bizdensen zaten insan eti yersin. Anneni ısır.

Çocuk duydukları üzerine annesini ısırılmış. Annesi de oğlunun yamyam olduğunu anlamış. Bunun üzerine o köye "İnsan Yiyen" köyü denmiş. Bu köyün sakinleri de civar köylerin baskısıyla Türkiye'nin farklı illerine göç ettirilmiş. Bunlar yaklaşık yüz yıl önce yaşanmış. (KK-11)

7. Bu köy Mirovhar diye bilinir. Bugünkü Çatak Kirminis Mezrası olarak bilinen yere yakın bir yerdedir. Bu köyde çok çok önceden, yani dedemin babasının dönemlerinde insan yerlermiş. Şu an bizim gibi insanlar yaşıyor o köyde. Çok eskiden, duyulduktan sonra herkes birbirine anlatmış ve yayılmış bu hikâye. Doğruluğu kanıtlanamamış ama inanabileceğimiz insanlar anlattığı için doğru biliniyor. Onların yüzleri insan yüzünden biraz değişik, bazılarının da ayakları tersmiş. Olaylar duyulduktan sonra askerler gelip onları öldürmüş, köylerini de yakmışlar.

O dönemlerde Pirka Mirovharlara Kirminis Köyü'nden bir gelin verilmiş. Bu gelin de onların insan yediğinden habersizmiş. Bir gün evlerinde ayran aşısı yapmışlar evlerinde. Gelin ayran aşısını karıştırırken aşın içinden bir çocuk parmağı çıkmış. Bu gelinin de 4-5 yaşlarında bir oğlu varmış. Zaten onların birkaç hareketlerinden şüphelenmiş. Mirovharların da bir kısmının ayakları tersmiş. Gelin oğlunu alıp kaçmaya başlamış. Yaşlı kadınlar bu gelinin kaçtığını görünce ardından gitmişler ve bir dereye doğru gelmişler. Dereye kadına demişler ki:

- Nereye kaçıyorsun, dur! Kadın da:

- Ben oğlumu alıp kaçacağım siz insan yiyorsunuz.

İnsan yiyen yaşlılardan birisi de torununa seslenmiş. Demiş ki:

- Eğer bizdensen anneni ısır.

Çocuk da annesini ısırılmış. Gelin, oğlunu dereye atar atmaz, oğlan babaannesinin yanına koşmuş. Sonra bu kadın o köyden kaçıp durumu insanlara anlatmış. Bu şekilde duyulmuş. (KK-9)

8. Bir gün onların karşı köyünden bir kız yün yıkamaya giderken İnsan Yiyen Nene'yi görmüş. Nenenin adı da Mestan'mış. Mestan, genç kıza:

- Gel seninle yün yıkayalım, demiş.

Mestan ve genç kız yün yıkamak için derenin kenarına inmişler. Mestan, genç kıza:

- Kirlenmişiz, gel önce saçlarımızı yıkayalım, demiş. Genç kız da:

- Önce senin başını yıkayalım, demiş. Mestan'ı saçlarından ağaca bağlayıp boğarak öldürmüş. Sonra insanları çağırıp Pirka Mirovhar'ı öldürdüm, gelin, diye haber vermiş. (KK-9)

9. Mirovharan, Çatak'ın en eski yerleşim yerlerinden bir tanesidir. Eskiden Ermeni köyü olarak bilinirdi. Şu anda bile oradaki ev sayısı 2-3 tanedir. Onlar da yamyamların yaşadığı yerde değil, yamaçtadır. Coğrafya

olarak çok güzel olmasına rağmen insanlar orada yaşamıyor. Rahatsız oluyor, ürperiyorlar. Bu bölgede tarihten bugüne kadar gelen bir olay var. Şu anda bile orada çok eski ev kalıntıları vardır. Yer çok güzel olmasına rağmen kimse o topraklarda yaşamak istemiyor.

Bu köy Ermeni köyüydü. Bu köyde zamanında bir yaşlı kadın tek başına yaşıyormuş. Köyde birkaç kişilik haneler de oluyormuş. Zaten köyde su kenarındaki hane sayısı azmış, şimdi de öyle. Ama saçlarına kına yakmış bir kadın varmış. Misafir kabul etmez, kimseye de misafirlığe gitmezmiş. Kapısını kapatır, kendi halinde yaşarmış. Bu kadın, kocasını, gelinini, oğlunu ve torununu bir yıl içinde kaybetmiş. Kimse de başlarına ne geldiğini bilmiyor. Köydeki insanlar da bu kadına karşı üzüntülü mantığıyla bakıyorlarmış.

Gün gelmiş köyde küçük bir erkek çocuğu kaybolmuş. Köylüler aramış taramış, ormanın içine girmişler, mağaralara girmişler, etrafa sormuşlar. Bu çocukla ilgili hiçbir iz bulamamışlar. Bunlar da artık dini inançlarına göre çocuğun alındığını, bir hırç (ayı?) tarafından götürüldüğüne inanmışlar. Aradan üç dört ay geçince de bu olayı unutmaya başlamışlar. O sıralarda bir çocuk daha kaybolmuş. O dönemin yaşam şartlarına göre silahlanmışlar. Çocuk kaçıranın bir canavar olduğuna inanıp ormana girmişler ama hiçbir şey bulamamışlar. Bunlar da çocuğu kimin götürdüğüne, kimin kaçırdığına akıl erdirememişler. Sonunda köyün gençleri ve yaşlıları nöbet tutmaya başlamışlar. Ne gelen olmuş ne giden. Yaşlı kadın da hâlâ evden çıkmıyormuş, pencereleri kırık ve çatlamış. Camları kapatmış.

Bir gün yeni doğum yapan bir kadın çocuğunu emzirdikten sonra hayvanlarını sağlamak için ahıra girmiş. Sütü sağdıktan sonra evine geçmiş. Bebeğinin yanına gitmiş bebek yerinde yok. Gitmiş, nedense evlenip geldiği güne kadar o yaşlı kadının kapısının hiç açık olduğunu görmemiş. Yaşlı kadının evinin yanından geçerken kapısının açık olduğunu görmüş. Saçı kınalanmış yaşlı kadın, anne çocuğunu ararken kapının aralığından bakıyormuş. Bu kadın da çocuğunu etrafta ararken yaşlı kadının evinin içinde ateş yandığını görmüş. Eskiden köy evlerinde mutfağın bir köşesinde küçük yuvarlak bir tandır evi varmış. O evden et kokusu geliyormuş. Anne yüreğidir. Bu kadın yaşlı kadının evine gitmiş. Giderken köylüler de onu görüp peşinden kadının evine girmişler.

Bakmışlar ki yeni doğan bir çocuğu tandırın içine atmış yaşlı kadın. Üzerine de biz bu dönemlerde sehl deriz, tandırın üzerine örtmüş. Çocuk ağlamasın, bağırmasın diye. Etrafta yanık kokusu, et kokusu. Köylüler de acaba çocuk tandıra mı düştü diye etrafta koşuşturuyorlarmış ama bakmışlar ki etin kokusu evin içinde. Yaşlı kadın, çocuğu ateşin içinde canlı canlı yakmış.

İnsanlar eve girdiklerinde o kadını taşlamaya, vurmaya başlamışlar. Bu kadın da insanlara saldırmış. Gel zaman git zaman çoğu insan o köyü terk etmeye başlamış. O gündür bugündür o köyün adı Mirovharan, yani insan yiyen köyü olarak biliniyor. Bugüne gelmesine rağmen bu ad hala kullanıyor.

Orada bir iki aile tek var. Bu aileler de o köyün eski yerleşim yerinde kalmıyorlar. Yamaçta kalıyorlar. Gerçekten köye gittiği zaman insanın içine soğukluk gelir. Dedemin babası dedeme anlatmış, dedem babama anlatmış, babam bana anlatmış, ben de bugün nasip oldu size anlattım. Yarın öbür gün Allah nasip ederse çocuklarıma anlatırım. O köyün sıkıntısı çoktur, o köyle fazla uğraşmayın. (KK-12)

Sonuç

Yamyamlık, insanlı tarihin gerçek bir olgusudur. Arkeolojik bulgular, seyyahların kayıtları ve sözlü tarih anlatımları bu durumu kanıtlar niteliktedir. Bununla beraber, halk anlatıları sosyal veya bireysel pek çok konuyu ele aldıkları, bireye ve topluma her konuda çözüm sundukları gibi, yamyamlığı da ele almış, dolayısıyla bu konuyu da sosyal ve bireysel bahislerden biri olarak değerlendirmiştir. Kökeni itibarıyla oldukça iptidai dönemlere dayanan yamyamlık olgusu, bireyleri ve/veya toplumları derinden etkilediği için sözlü tarih anlatımlarında da bu minvalde konu olmuştur. Van'ın Çatak ilçesine bağlı Sözveren Köyü'nün bugünkü adıyla Bahçıvan, halk anlatılarında Mirovharan olarak geçen mezra, yukarıda anlatılan efsanelerin konusu olmuştur.

Mezraya yapılan araştırma gezilerinde bu bölgenin atıl durumda bulunduğu, çevredeki ceviz ağaçlarından mahsul alınmadığı, yalnızca İnsan Yiyenlere ait olduğu söylenen taş yapıların 100 metre kadar uzağında bulunan bir sulama kanalının kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yöre halkının bu hadiseden bahsederken zorlandığı, birtakım hususlarda çekingenlik gösterdiği, bildiklerini anlatırken tepki göreceklere ilişkin kaygılarının varlığı da dikkati çeker.

Yöreyle ilgili fiziki gözlemler ve incelemeler, bu konuda herhangi bir araştırmanın olmadığını göstermektedir. Bununla beraber Van ve Çatak merkezlerinde dâhil olmak üzere yöreyle ilgili bilgi sahibi olan herkesin *Mirovharan Köyü* ibaresini kullandığı, ancak yöredeki pek çok yere karşın, Bahçıvan Köyü'nün eski (Ermenice) bir adının olmadığı dikkati çekmiştir. Bu hususta arkeologların ve halkbilimcilerin yörede daha yoğun bir saha araştırmasına girişmeleri, sözlü kaynak ile yazılı kaynak ve tarihi buluntuları mukayese etmeleri gerekmektedir. Bu mukayese neticesinde elde edilen bütün veriler bir araya getirilerek yörede ciddi bir sosyal mesele olarak görülen ve aynı zamanda gizlenen bu hususun tüm ayrıntılarıyla açığa çıkması sağlanmalıdır. Kaydedilen bütün anlatılar göz önünde bulundurulduğunda yamyamlık çeşitleriyle ilintili olarak bu topluluğun/kişi ya da kişilerin

1. Diyet Yamyamlığı,
2. Kıtlık Yamyamlığı gerçekleştirildikleri söylenebilir.

Anlatıların bir kısmı bu topluluğun diyet yamyamlığı gerçekleştirdiği üzerinedir. Nitekim 9. numaralı anlatı hariç, bu topluluğun hiçbir anlatıda birbirlerini yemediği, bir başka ifadeyle endo-yamyamlık yapmadıkları dikkati çeker. Tarihi ve kültürel kökleri, yamyamlığa başlangıçları bu

minvalde de belirsiz olan topluluk, Şu durumda önemli bir araştırma sahası olarak kabul edilmelidir. 9. numaralı anlatıda, yamyamlığın diyete bağlı olarak gerçekleştirildiği kadar, exo-yamyamlık içerdiği için kıtlığa veya diğer zaruri durumlara bağlı olarak da gerçekleştirilmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmalıdır. Buna göre 9 numaralı anlatıda yamyamlığı gerçekleştiren yaşlı ve saçları kınalı ihtiyar bir kadının kocasından başlamak üzere torununu da yemiş olması başlangıçta endo-yamyamlıkken, dönemin Őartlarıyla ilişkilendirildiğinde bir exo-yamyamlığa dönüştüğü göz önünde bulundurulmalıdır. Anlatının kaynak kişiler tarafından tarihlendirilmesi, bu hususta aydınlatıcı bir niteliğe sahip olabilir. Kaydedilen anlatıların bir kısmında bu hadisenin 100 yıl kadar önce gerçekleştirildiğine ilişkin birtakım ifadeler bulunmaktadır. Üstelik yöredeki hemen her yerin eski (Ermenice) bir adının bulunmasına rağmen, Bahçıvan mezrası yahut Taşaltı mezrası olarak bilinen mahallenin eski bir adının bulunmaması da dikkat çekicidir. Bahsedildiği gibi su kenarında bulunan ve yerleşime oldukça müsait olan bu yer, anlatılar bağlamında değerlendirildiğine 100 yıl kadar önce gerçekleşen bu hadise neticesinde eski adını yitirmiş ve sözlü tarihte *Mirovharan Köyü* olarak anılagelmiştir. Üstelik ekte sunulan Görsel.4'te de görüldüğü gibi söz konusu topluluğa ait olduğu söylenen evler, 1000 yıl olabilecek kadar eski olmadığı gibi, aşşap hatılları dahi ayaktadır ve çökmemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu dönemine ait arşiv kayıtları incelendiğinde eskiden Hakkâri'ye bağlı olan 1935 tarihinden kısa bir süre önce Van'a bağlanan, 27.05.1943 tarihinde adı Őitak, Çatak yahut Őâh'tan atak olarak değiştirilen atak'ta pek çok kıtlık hadisesinin yaşandığı görülür (bk. BCA, 161/11/9). Bu kıtlıkların tarihi Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri'nden yola çıkılarak kronolojik olarak 1564 (H. 972), 1579 (H. 987), 1788 (H. 1203), 1880, 1893 (H. 1311), 1908 (H. 1326) sırasıyla verilebilir (bk. BCA ve BOA). Dolayısıyla kıtlık, yörenin bilinen yakın tarihinde mütemadiyen maruz kaldığı bir olgudur. Bu minvalde atak'ın mezralarından birinde de aynı olgunun yaşanmiş olabileceği ve yamyamlığın bu suretle başlamış olabileceği her anlatı için iddia edilebilir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Arens, W. (1980). *The man-eating myth: Anthropology & Anthropophagy*. New York: Oxford University.
- Atnur, G. (2011). Anadolu, Tatar (Kazan) ve Başkurt Türklerinin masallarında insan yeme (yamyamlık) motifi. *Karadeniz*, S. 9, 132-151.
- Avramescu, C. (2003). *An intellectual history of cannibalism*. Oxford: Princeton University Press.
- Aykut, A. S. (1999). "İbn Battûta". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 19, 361-369, Ankara: TDV.

- Bağdatlı Abdurrahman Efendi (2018). *Brezilya seyâhatnâmesi* (Rio De Janeiro, Bahia, Pernambuco Müslümanları). İstanbul: Kopernik Kitap.
- Ben-Nun, L. (2014). *Attitude towards cannibalism*. Israel: B.N. Publication House.
- Bierce, A. (1911). *The devil's dictionary*, Cleveland and New York: The World Publishing.
- Blick, J. P. (1988). The cannibalism issue: Structuralist and materialist interpretations and other concerns. *Lambda Alpha Journal of Man*, Vol. XVIII, 1-22.
- Brown, P. - Tuzin, D. (1983). *The ethnography of cannibalism*, Washington: Society for Psychological Anthropology.
- Budge, W. E. A. (1920). *An egyptian hieroglyphic dictionary vol. 1*, London: Hohn Murray.
- Carpini, P. (2018). *Moğolistan seyahatnamesi: 13. yüzyılda Avrupa'dan Orta Asya'ya yolculuk*. (çev.: Engin Ayan), İstanbul: Kronik.
- Castro, E. V. (2011). *The inconstancy of the Indian soul: The encounter of catholics and cannibals in 16th-century Brazil*. (çev.: Gregory Duff Morton). Chicago: Pcirgly Paradigm Press.
- Conklin, B. A. (2001). *Consuming grief: Compassionate cannibalism in an amazonian society*. Austin: University of Texas Press.
- Creed, B. - Hoorn, J. (2013). *Body trade: Captivity, cannibalism and colonialism in the pasific*. London and New York: Routledge.
- de LAFAYETTE, M. (2014). *Comparative encyclopedic dictionary of Mesopotamian vocabulary, dead and ancient languages: Lexicon and thesaurus of 15 languages and dialect of ancient workd (Akkadian, Arabic, Aramic, Assyrian, Babylonian, Canaanite, Chaldean, Farsi, Hebrew, Phoenician, Sumerian, Syriac, Turkish, Ugaritic) volkume VIII-H*. New York, Berlin, Paris, Madrid: Times Square Press.
- Ebû Hâmid Muhammed El-Gırnatî (2018). *Gırnatî seyahatnâmesi (Tuhfetü'l-Elbâb ve Nuhbetü'l-A'câb)*, (Hzl. ve Çev.: Fatih Sabuncu). İstanbul: Yeditepe.
- Eliade, M. (2017). *Kutsal ve kutsal-dışı: Dinin doğası*, (çev. Ali Berktaş), İstanbul: Alfa.
- Eyre, C. (2002). *Cannibal hymn: A culturan and literary study*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1988). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. İstanbul: Sosyal.
- Frazer, J. (2012). *Altın dal II: Dinin ve folklorun kökleri*, İstanbul: Payel.
- Göde, B. (2011). *Amasya masalları (Araştırma-İnceleme-Metin)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Harman, Ö. F. (2000). İrem. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 22, 443, Ankara: TDV.
- Herrmann, R. B. (2019). *To feast on us as their prey: Cannibalism and the early modern Atlantic*. North Carolina: The University of Arkansas Press.
- Hogg, G. (1990). *Cannibalism and human sacrifice*, London: Robert Hale.
- İbn-i Battûta (t.y.). *Büyük dünya seyahatnamesi (Tufhetûn-Nûzzâr fî Garâibi'l-Emsar ve-l-Acâibi'l-Efsar)*. İstanbul: Yeni Şafak.

- James, R. (1747). *Pharmacopoeia universalis or a new English disoensatory*. London: Looking-Glass.
- Kartal, N. (1966). Fatmacık İle Yusufçuk. *Türk Folklor Araştırmaları*. S. 204, Temmuz, 4143-4145.
- Leach, M. (1949). *Funk & wagnalls standart dictionary of folklore mythology and legend volume One: A-I*. New York: Funk & Wagnalls Company.
- Monasterio, E. - Prince, C. (2011). Self-cannibalism in the absence of psychosis and substance intoxication. *Australian Psychiatry*, 19 (II), 170-172.
- Muhammed Mıhrî (2016). *Sudan seyahatnâmesi*, (ed.: Ahmet Kavas; hzl.: M. Tandoğan, A. Özkan ve A. E. Taş), İstanbul: Kitabevi.
- Noble, L. (2011). *Medicinal cannibalism in early modern English literature and culture*, New York: Palgrave Macmillian.
- Obeyesekere, G. (2015). *Cannibal talk: The man-eating myth and human sacrifice in south seas*, London: University of California Press.
- Partridge, E. (2006). *Origins: A short etymological dictionary of modern English*. London ve New York: Taylor & Francis.
- Polat, İ. (2020). *Türk masal ve efsanelerinde olağanüstü güçler ve varlıklar: Türkiye sahasının demonoloji ve diaboljisi*, İstanbul: Selenge.
- Polo, M. (2019). *Dünyanın hikâye edilişi: Harikalar kitabı*. (çev.: Işık Ergüden - Z. Zühre İlkelen), İstanbul: Ötüken.
- Price, L. M. (2003). *Consuming passions: The uses of cannibalism in late medieval and early modern Europe*. New York and London: Routledge.
- de Monte Crucis, R. (2018). *Doğu seyahatnamesi: Bir Dominikan keşinin Anadolu ve Ortadoğu yolculuğu*. (çev.: Ahmet Deniz Altunbaş), İstanbul: Kronik Kitap.
- Sâdık El-Müeyyed (1999). *Habeş seyahatnamesi*. (hzl.: Mustafa Baydemir). İstanbul: Kaknüs.
- Sarpkaya, S. (2017). *Türklerin şeytani masalları: Türk masal ve efsanelerinde demonik varlıklar*. Ankara: Karakum.
- Schutt, B. (2017a). *Eat me: A natural and unnatural history of cannibalism*. London: Profile Books.
- Schutt, B. (2017b). *Cannibalism: A perfectly natural history*. North Carolina: Algonquin Books.
- Şakiroğlu, M. H. (2003). Marco Polo. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, 41-43, Ankara: TDV.
- Şen, R., (hzl.) (1975). *Onuncu asırda Türkistan'da bir İslâm seyyahı: İbn Fazlan seyahatnâmesi ve tercümesi*. İstanbul: Bedir.
- Taşpınar, İ. (2009). Sâmi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 36, 60-61, Ankara: TDV.
- Togan, Z. V. (1982). *Oğuz destanı, Reşideddin Oğuznâmesi, tercüme ve tahlili*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Travis-Henikoff, C. A. (2008). *Dinner with a cannibal: The complete history of mankind's oldest taboo*. Santa Monica: Santa Monica Press.
- Tunç, T. (2008). *Manisa masalları üzerine bir inceleme*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Turner, C. G. - Turner, J. A. (1999). *Man corn: Cannibalism and violence in the prehistory American southwest*. Utah: University of Utah Press.
- Walens, S. (1981). *Feasting with cannibals: An essay on Kwakiutl cosmology*. New Jersey: Princeton University Press.
- Yazıcızâde Ali (2009). *Tevârih-i Âl-i Selçuk*. (hzl.: Nedim Bakır), İstanbul: Çamlıca.
- Yılmaz, T. O. (2017). Sudan seyahatnâmesi. *Tarih Kritik*, (III) I, 115-122.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/> (Erişim: 21.06.2019)

Sözlü Kaynaklar

- KK-1. Abdülhadi Babur, Van/Çatak 1949, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur, (Karşıyaka Köyü Eski Muhtarı). (Görüşme: 26.08.2019)
- KK-2. Adnan Babur, Van/Çatak 1986, Lise Mezunu, Özel Sektör. (Görüşme: 26.08.2019)
- KK-3. Halime Babur, Van/Çatak 1950, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı. (Görüşme: 26.08.2019)
- KK-4. Orhan Bayer, Van/Çatak 1995, Ortaokul Terk, Çiftçi. (Görüşme: 26.08.2019)
- KK-5. Salih Bayer, Van/Çatak 1959, Okur-Yazar Değil, Çiftçi. (Görüşme: 26.08.2019)
- KK-6. Sehernaz Ankar, Van/Çatak 1947, Eğitim Durumu: Okur-Yazar Değil. (Görüşme: 26.08.2019)
- KK-7. Selim Ankar, Van 1995, Üniversite Öğrencisi. (Görüşme: 26.08.2019)
- KK-8. Tayyip Babur, Van/Çatak 1955, Okur-Yazar Değil (Âmâ). (Görüşme: 26.08.2019)
- KK-9. Esmâ Baran, Van/Çatak 2001, Lise Mezunu. (Görüşme: 10.12.2019)
- KK-10. Halime Çakı, Van/Çatak 1938, Okur-Yazar, Ev Hanımı (Görüşme: 26.08.2019)
- KK-11. Eren Çakı, Van/Çatak 1993, Üniversite Mezunu, Öğretmen. (Görüşme: 29.08.2019)
- KK-12. Bilgilerini Vermek İstemedi. (Görüşme: 29.08.2019)

EKLER

Görsel 1. Yamyamlara ait olduğu söylenen bir ev kalıntısı.

Görsel 2. Yamyamların seslenmesi üzerine annesini ısırın çocuğun suya atıldığı yer.

Görsel 3. Yamyamlara ait olduğu söylenen bir ev kalıntısı.

Görsel 4. Yamyamlara ait olduğu söylenen bir ev kalıntısı.